

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 9, Αρ. 1Α (2017)

Ο Σχεδιασμός της Μάθησης

Τόμος 1, Μέρος Α

Πρακτικά

9^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή
& εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Αθήνα, 23 – 26 Νοεμβρίου 2017

Ο Σχεδιασμός της Μάθησης

Επιμέλεια
Αντώνης Λιοναράκης
Σύλβη Ιωακειμίδου
Μαρία Νιάρη
Γκέλη Μανούσου
Τόνια Χαρτοφύλακα
Σοφία Παπαδημητρίου
Άννα Αποστολίδου

ISBN 978-618-82258-6-2
ISBN SET 978-618-82258-5-5

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Ελληνικό Δίκτυο Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης

Η αξιολόγηση επιμορφωτικών προγραμμάτων ΤΠΕ για Εκπαιδευτικούς ως προς την Αποτελεσματικότητά τους σε Επίπεδο Γνώσεων. Η περίπτωση των φιλολόγων του Ν. Μεσσηνίας

*Μαρία Γεωργίου Σταματοπούλου, Παναγιώτης
Ευαγγέλου Μπαλιάμης, Βασιλική Παπαδοπούλου*

doi: [10.12681/icodl.1086](https://doi.org/10.12681/icodl.1086)

Η αξιολόγηση επιμορφωτικών προγραμμάτων ΤΠΕ για Εκπαιδευτικούς ως προς την Αποτελεσματικότητά τους σε Επίπεδο Γνώσεων. Η περίπτωση των φιλολόγων του Ν. Μεσσηνίας

The evaluation of the effectiveness of ICT training courses for teachers at a cognitive level. The case of philologists within the state of Messinia

Μαρία Γ. Σταματοπούλου ΜΑ Φιλολόγος Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου kma31252@yahoo.gr	Παναγιώτης Ε. Μπαλιάμης Μεταπτυχιακός φοιτητής Εκπαιδευτικός Α/θμιας Εκπ. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο p.baliamis@yahoo.gr	Βασιλική Παπαδοπούλου Καθηγήτρια Παιδαγωγικό Τμήμα Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας vpapa@uowm.gr
---	--	---

Abstract

The object of this article is the evaluation of the effectiveness of ICT (Informatics Communication and Technology) training courses for teachers at a cognitive level.

This research was completed for the academic year 2015-2016. The aim was to broaden the views of philologists within the state of Messinia, who have participated in ICT training programmes, concerning the gaining of Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK) and the application of this knowledge in the school environment and mainly in the teaching procedure. The research questions were planned to trace how much TPACK knowledge philologists gained, at what level this knowledge was used in the everyday teaching procedure and how factors such as age, gender, level of education and training affect the use of this knowledge. In this research the quantitative approach was used. Data was collected by using close ended questions. Ninety one philologists who serve in secondary schools within the state of Messinia participated in the research.

The results of this research indicate that teachers evaluate positively the TPACK knowledge from their participation in training programmes for ICT but apply this knowledge in specific areas of educational process using mainly applications and software of ICT. The use of ICT affects factors such as their experience and level of training.

Keywords: *Evaluation of training programs, teacher's opinions, training on ICT, Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK), philologists, use of ICT*

Περίληψη

Αντικείμενο του άρθρου είναι η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των επιμορφωτικών προγραμμάτων στις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) για εκπαιδευτικούς. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά το ακαδημαϊκό έτος 2015-16, και σκοπός της ήταν να διερευνήσει τις απόψεις των φιλολόγων του Νομού Μεσσηνίας, που έχουν παρακολουθήσει επιμορφωτικά προγράμματα στις ΤΠΕ, όσον αφορά στην απόκτηση Τεχνολογικών Παιδαγωγικών Γνώσεων Περιεχομένου (ΤΠΓΠ) και στην εφαρμογή των γνώσεων αυτών στο σχολικό περιβάλλον και ιδίως στην διδακτική διαδικασία. Τα ερευνητικά ερωτήματα σχεδιάστηκαν για να

ανιχνεύσουν κατά πόσο οι φιλόλογοι απέκτησαν γνώσεις ΤΠΓΠ, σε ποιο βαθμό τις χρησιμοποιούν στην καθημερινή εκπαιδευτική διαδικασία, και κατά πόσο παράγοντες όπως η ηλικία, το φύλο, το επίπεδο εκπαίδευσης και επιμόρφωσης επηρεάζουν την απόκτηση και χρήση των γνώσεων αυτών. Ακολουθήθηκε η ποσοτική προσέγγιση. Εργαλείο συλλογής δεδομένων αποτέλεσε ένα ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλειστού τύπου. Στην έρευνα συμμετείχαν 91 φιλόλογοι, που υπηρετούν σε σχολεία της Διεύθυνσης της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Νομού Μεσσηνίας. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι σύμφωνα με τις απόψεις τους οι εκπαιδευτικοί αξιολογούν θετικά την απόκτηση γνώσεων ΤΠΓΠ από τη συμμετοχή τους σε επιμορφωτικά προγράμματα για εκπαιδευτικούς στις ΤΠΕ. Τη χρήση των ΤΠΕ επηρεάζουν παράγοντες όπως η εμπειρία τους και το επίπεδο επιμόρφωσής τους.

Λέξεις-κλειδιά: *Αξιολόγηση επιμορφωτικών προγραμμάτων, απόψεις εκπαιδευτικών, επιμόρφωση στις ΤΠΕ, Τεχνολογική Παιδαγωγική Γνώση Περιεχομένου, φιλόλογοι, χρήση Τ.Π.Ε.*

Εισαγωγή

Ο εκπαιδευτικός σήμερα, για να ανταπεξέρχεται αποτελεσματικά στον ρόλο του, θα πρέπει να κατέχει γνώσεις και δεξιότητες σε πολλά και διαφορετικά πεδία: ένα από αυτά σχετίζεται με τις ΤΠΕ, καθώς η τεχνολογία έχει διεισδύσει σε όλες τις σφαίρες της καθημερινής ζωής, και η επιτυχής αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία αποτελεί μια βασική διάσταση του επαγγελματικού ρόλου του. Τις γνώσεις αυτές θα τις αποκτήσει μέσα από τη βασική εκπαίδευσή του -αλλά και από προγράμματα επιμόρφωσης στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης (Κοτσαμπασάκη & Ιωαννίδης, 2004). Τα επιμορφωτικά προγράμματα οφείλουν να προάγουν «την επαγγελματική γνώση του εκπαιδευτικού, έτσι ώστε να είναι πιο αποτελεσματικός στο έργο του στο σχολείο» (Παπαναούμ, 2008: 57), διαφορετικά μπορεί να φέρουν τα αντίθετα αποτελέσματα, οδηγώντας στον εφησυχασμό και συγκαλύπτοντας «χρόνιες ανεπάρκειες του σχολικού θεσμού» (ό.π.: 60). Υπό αυτό το πρίσμα η αξιολόγησή τους κρίνεται αναγκαία, αφού μπορεί να δράσει ανατροφοδοτικά και να συμβάλει στην αποτελεσματικότητά τους (Kirkpatrick & Kirkpatrick, 2006: 20-24). Η οικονομική μάλιστα κρίση των τελευταίων ετών καθιστά ακόμη πιο επιτακτική την ανάγκη αξιολόγησης των προγραμμάτων, στο πλαίσιο ενός εξορθολογισμού των πόρων που κάθε φορά επενδύονται. Η συγκεκριμένη έρευνα εστιάζει, διερευνά και αξιολογεί το επίπεδο γνώσεων, που απέκτησαν οι εκπαιδευτικοί μετά την παρακολούθηση προγραμμάτων επιμόρφωσης στις ΤΠΕ.

1. Περιγραφή έρευνας

1.1. Θεωρητικό- Εννοιολογικό πλαίσιο

Η έρευνα βασίστηκε στο εννοιολογικό πλαίσιο της Τεχνολογικής Παιδαγωγικής Γνώσης Περιεχομένου (ΤΠΓΠ) των Angeli & Valanides (2009) και των Mishra και Koehler (2006), οι οποίοι διαμόρφωσαν μια νέα πρόταση μελέτης του γνωστικού υποβάθρου των εκπαιδευτικών σχετικά με τον τρόπο ένταξης των Τ.Π.Ε. στην εκπαίδευση, όπου η Τεχνολογική Γνώση (ΤΓ), η Παιδαγωγική γνώση (ΠΓ) και η Γνώση Περιεχομένου (ΓΠ) συνδυάζονται και ορίζουν τρεις νέες συνθετικές γνώσεις:

α) την Τεχνολογική Γνώση Περιεχομένου (ΤΓΠ): που αποτελεί συνδυασμό ΤΓ και ΓΠ και αναφέρεται στην γνώση τεχνολογικών εργαλείων και λογισμικών και των δυνατοτήτων τους, που είναι διαθέσιμα για το συγκεκριμένο περιεχόμενο διδασκαλίας,

β) την Τεχνολογική Παιδαγωγική Γνώση (ΤΠΓ): που αποτελεί συνδυασμό ΤΓ και ΠΓ και αναφέρεται στη γνώση για το πώς τεχνολογικά εργαλεία και λογισμικά συνδέονται με διαφορετικές παιδαγωγικές στρατηγικές και θεωρίες μάθησης,

γ) την Παιδαγωγική Γνώση Περιεχομένου (ΠΓΠ): που αποτελεί συνδυασμό ΠΓ και ΓΠ και αναφέρεται στη γνώση παιδαγωγικών στρατηγικών που είναι κατάλληλες για την καλύτερη κατανόηση του αντικειμένου διδασκαλίας, οι οποίες συνδυαζόμενες αλληλοσχετίζονται και ορίζουν την ΤΠΓΠ. Η ΤΠΓΠ αποτελεί μια συνθετική γνώση που περιλαμβάνει την κατανόηση της πολυπλοκότητας των σχέσεων μεταξύ μαθητών, δασκάλων, περιεχομένου, πρακτικών και τεχνολογιών και επομένως αποτελεί ένα στέρεο θεωρητικό πλαίσιο για να διερευνηθούν οι γνώσεις, τις οποίες προσδοκάται να αποκτήσει ο σύγχρονος εκπαιδευτικός, προκειμένου να αναδομήσει τη διδακτική του πρακτική και να αξιοποιήσει τις ΤΠΕ κατάλληλα στη διδασκαλία του (Koehler & Mishra, 2009).

Στον διεθνή χώρο υπάρχουν εμπειρικές έρευνες που αναφέρονται ρητά στο εννοιολογικό πλαίσιο της ΤΠΓΠ και αξιολογούν προγράμματα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών στις Τ.Π.Ε. (Abuhmaid, 2011, Archambault & Crippen 2009, Avidon-Ungar & Eshet-Alkarakay 2011, Schmidt, Baran, Thompson, Mishra, Koehler, & Shin, 2009), ενώ στον ελληνικό χώρο είναι περιορισμένες (Δουκάκης, Χιονίδου-Μοσκοφόγλου, & Ζυμπίδης 2010, Jimoyiannis et al. 2013, Jimoyiannis 2010, Τζιφόπουλος, 2014, Ψύλλος, & Παρασκευάς 2014).

1.2.Σκοπός, ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των επιμορφωτικών προγραμμάτων για εκπαιδευτικούς στις ΤΠΕ όσον αφορά στην απόκτηση ΤΠΓΠ σύμφωνα με τις απόψεις των ίδιων των εκπαιδευτικών και συγκεκριμένα των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, κλάδου ΠΕ02 Φιλολόγων που υπηρετούν στον Ν. Μεσσηνίας και που έχουν παρακολουθήσει επιμορφωτικά προγράμματα στις ΤΠΕ.

Τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας έρευνας είναι:

1. Ποιες είναι οι απόψεις των επιμορφωμένων στις ΤΠΕ φιλολόγων του Ν. Μεσσηνίας για τον βαθμό απόκτησης ΤΠΓΠ, μετά την ολοκλήρωση παρακολούθησης επιμορφωτικών προγραμμάτων στις ΤΠΕ;
2. Αν εφαρμόζουν και σε ποιο βαθμό οι επιμορφωμένοι φιλόλογοι του Ν. Μεσσηνίας τις ΤΠΓΠ που απέκτησαν, μετά την παρακολούθηση επιμορφωτικών προγραμμάτων στις ΤΠΕ στη διδακτική τους πρακτική;
3. Αν και σε ποιο βαθμό επιδρούν δημογραφικοί παράγοντες των επιμορφωμένων φιλολόγων (φύλο, ηλικιακή ομάδα, έτη προϋπηρεσίας, επίπεδο σπουδών, είδος και επίπεδο επιμόρφωσης, πιστοποίηση, έτη εμπειρίας χρήσης Η/Υ) στην απόκτηση ΤΠΓΠ και την αξιοποίηση αυτής της γνώσης στην ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία τους.

1.3.Μέθοδος, εργαλεία συλλογής και ανάλυσης δεδομένων

Η παρούσα έρευνα ανήκει μεθοδολογικά στην κατηγορία της ποσοτικής επισκόπησης. Ακολουθήθηκε η μέθοδος της δειγματοληψίας χωρίς πιθανότητα χρησιμοποιώντας την προσέγγιση της δειγματοληψίας-χιονοστιβάδας. Εργαλείο συλλογής δεδομένων είναι το ερωτηματολόγιο που αποτελείται από τρία τμήματα.: 1) την απόκτηση γνώσεων και 2) την εφαρμογή των γνώσεων, που περιλαμβάνουν 60 ερωτήσεις συνολικά με βάση την πεντάβαθμη κλίμακα Likert (1=καθόλου, 2=λίγο, 3= καλά, 4= πολύ καλά, 5=άριστα.) και 3) τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων

με 8 ερωτήσεις και διαμορφώθηκε σύμφωνα με τα ερωτηματολόγια των Archambault & Crippen (2009) και Schmidt et al. (2009).

Η έρευνα υλοποιήθηκε την περίοδο Οκτώβριος 2015 - Μάιος 2016. Τα δεδομένα προέκυψαν από ερωτηματολόγια, τα οποία συμπληρώθηκαν από 91 επιμορφωμένους φιλολόγους από τους 236 φιλόλογους που δίδασκαν σε σχολεία του Ν. Μεσσηνίας το σχολικό έτος 2015-16 (πάνω από 38,5%). Το δείγμα αποτέλεσαν ως επί το πλείστον γυναίκες (73/91), μεγάλης ηλικίας το 59.3% από 45-55 ετών, που δίδασκαν κυρίως σε γυμνάσια (54/91), με το 74,7% του δείγματος να έχει μόνο το βασικό πτυχίο διορισμού (68/91) και 24 άτομα να έχουν παρακολουθήσει επιμόρφωση επιπέδου Β', ενώ 23/91 να κατέχουν πιστοποίηση επιπέδου Α' και Β', αλλά το 82.5% να κάνει χρήση Η/Υ πάνω από 6 έτη. Η στατιστική ανάλυση υλοποιήθηκε με το λογισμικό στατιστικής επεξεργασίας IBM SPSS Statistics V.22.

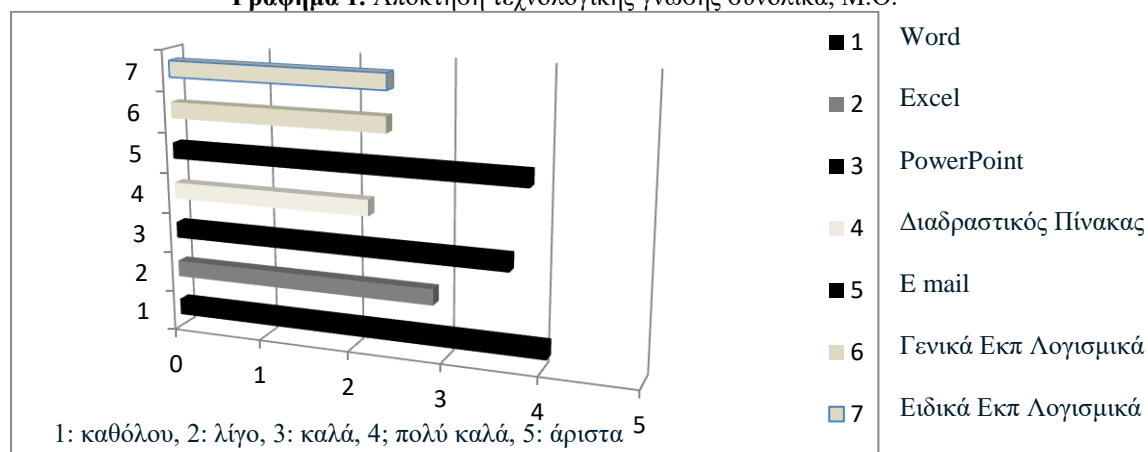
1.4. Αποτελέσματα έρευνας

Ως προς το 1ο ερευνητικό ερώτημα εξετάστηκε ο τεχνολογικός γραμματισμός των φιλολόγων μέσω της απόκτησης ΤΓ καθώς και οι συνιστώσες ΤΠΠ, ΤΠΓ ΠΓΠ καθώς και η συνθετική ΤΠΓΠ που αποσκοπούσε στον σχεδιασμό ολοκληρωμένων διδακτικών σεναρίων.

1.4.1. Τεχνολογικός Γραμματισμός

Όσον αφορά στην ΤΓ (Γράφημα 1), οι φιλόλογοι θεωρούν ότι απέκτησαν πολύ καλή/καλή γνώση στον επεξεργαστή κειμένου (76,9%), στο λογισμικό παρουσιάσεων (62.7%), που είναι λογισμικά συναφή με το αντικείμενο της εργασίας τους, και στο ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (70.3%), που χρησιμοποιείται καθημερινά. Ενώ υπολείπονται στις γνώσεις των υπολογιστικών φύλων (λίγη /καλή γνώση 62,6%), που σχετίζεται με υπολογιστικές πράξεις, συναρτήσεις, γραφήματα κ.α., τα οποία δεν συνδέονται με τη διδασκαλία φιλολογικών μαθημάτων. Επίσης, απέκτησαν λιγότερες γνώσεις στα γενικά εκπαιδευτικά λογισμικά (καθόλου / λίγη γνώση 59.3%) και στα ειδικά εκπαιδευτικά λογισμικά (58,2%) και σχεδόν καθόλου στον διαδραστικό πίνακα (καθόλου / λίγη γνώση 61,5%), που δείχνει ότι σε πιο εξειδικευμένα μέσα δεν σημειώθηκε απόκτηση γνώσης.

Γράφημα 1. Απόκτηση τεχνολογικής γνώσης συνολικά, Μ.Ο.

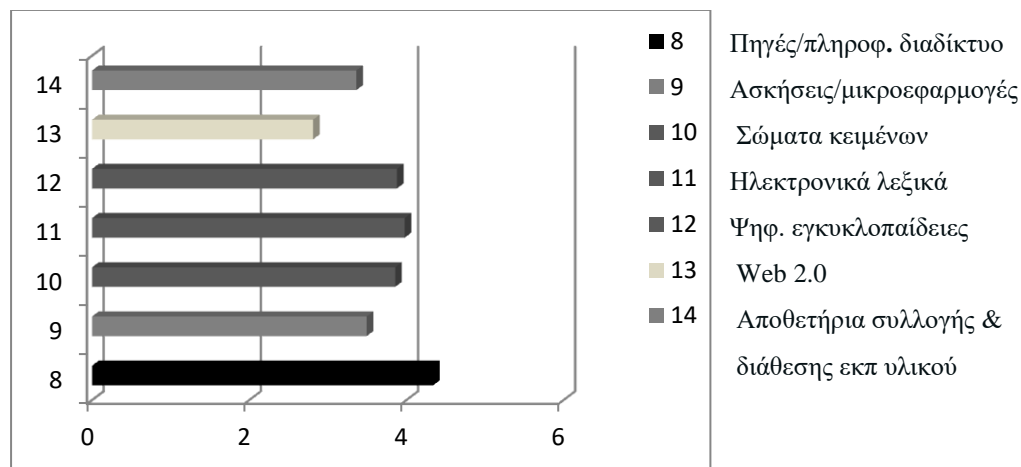

Ως προς τις διαδικτυακές εφαρμογές (Γράφημα 2), απέκτησαν άριστη / πολύ καλή γνώση στις δυνατότητες που παρέχει το διαδίκτυο όσον αφορά στην αναζήτηση πηγών και πληροφοριών (99%), στα ηλεκτρονικά λεξικά (76,9%) στα σώματα κειμένων (69,2%), τις ψηφιακές εγκυκλοπαίδειες (69,2%) και τα αποθετήρια

εκπαιδευτικού υλικού (47,2%), ενώ όταν πρόκειται για πιο εξειδικευμένα εργαλεία όπως το Web 2.0 υπολείπονται (31,8%). Παρατηρείται δηλαδή μία τάση οι φιλόλογοι να αυτοαξιολογούν τις γνώσεις τους σε υψηλό βαθμό σχετικά με τη χρήση εργαλείων που είναι ευρέως γνωστά και χρησιμοποιούνται από το μεγαλύτερο ποσοστό των χρηστών του διαδικτύου.

Γράφημα 2. Απόκτηση γνώσεων για διαδικτυακές δυνατότητες συνολικά, Μ.Ο.

1: καθόλου, 2: λίγο, 3: καλά, 4: πολύ καλά, 5: άριστα

Συνεπώς, τα επιμορφωτικά προγράμματα στις ΤΠΕ ήταν αποτελεσματικά σχετικά με τον τεχνολογικό γραμματισμό των ερωτηθέντων φιλολόγων, αφού ο Μ.Ο. των απαντήσεων για την απόκτηση ΤΓ ήταν 3,05 (Πίνακας 1), που καθιστά την ΤΓ στην υψηλότερη βαθμίδα συγκριτικά με τις άλλες συνθετικές γνώσεις που εξετάστηκαν.

Πίνακας 1. Απόκτηση Γνώσεων, Μ.Ο.

Ερευνητικό Ερώτημα. 1: Απόκτηση Γνώσεων		
α/α	Είδος γνώσεων	Μ.Ο.
1	Βασικές Τεχνολογικές Γνώσεις	3,05
2	Διαδικτυακή Τεχνολογική Γνώση	3,67
3	Τεχνολογική Γνώση Περιεχομένου	3,14
4	Τεχνολογική Παιδαγωγική Γνώση	2,75
5	Παιδαγωγική Γνώση Περιεχομένου	2,86
6	Τεχνολογική Παιδαγωγική Γνώση Περιεχομένου	2,39

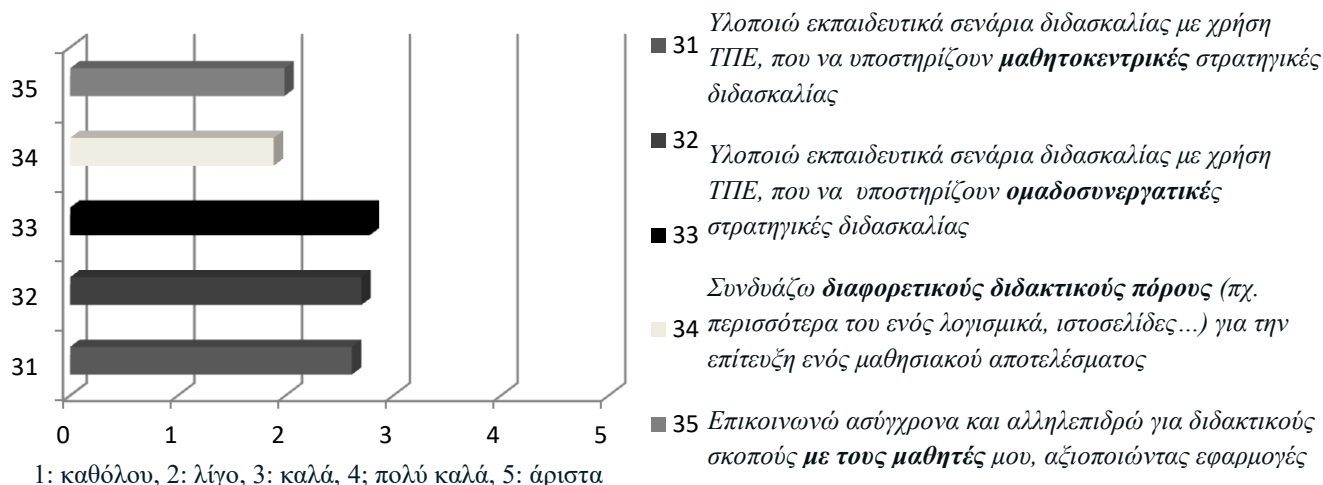
1.4.2. Οι Συνθετικές Γνώσεις ΤΠΓΠ

Ενώ οι συμμετέχοντες δηλώνουν ότι απέκτησαν υψηλή ΤΓ, όταν αυτή η γνώση συνδυάζεται με το Περιεχόμενο ή την Παιδαγωγική γνώση, η αυτοαξιολόγηση κινείται σε χαμηλότερα επίπεδα και στο πιο χαμηλό επίπεδο βρίσκεται η συνθετική γνώση ΤΠΓΠ (Πίνακας 1).

Συγκεκριμένα, ο Μ.Ο. στη συνθετική γνώση ΤΠΠ είναι 3,14 (Πίνακας 1), η οποία καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση μετά την ΤΓ. Ως προς την ΤΠΓ, η αυτοεκτίμηση των συμμετεχόντων αγγίζει το 2,75 τιμή που την κατατάσσει στην προτελευταία θέση, μιας και κινείται σε χαμηλότερα επίπεδα από την ΤΓ και την ΤΠΠ (Πίνακας 1). Ως προς την ΠΠΠ, η αυτοαξιολόγηση των γνώσεων του δείγματος την φέρει στην τρίτη θέση με Μ.Ο. 2,86 (Πίνακας 1). Ως προς τη συνθετική γνώση ΤΠΓΠ, οι ερωτώμενοι σημείωσαν τον χαμηλότερο Μ.Ο. της τάξης του 2,39 (Πίνακας 1), με τις ερωτήσεις 34, 35 που σχετίζονταν με τον Web 2.0 να φτάνουν κατά Μ. Ο. (Γράφημα 3)

χαμηλότερα του 2 (1,89 και 1,98 αντίστοιχα). Υψηλότερο Μ.Ο. είχε η ερώτηση 33 για τον συνδυασμό διαφορετικών τεχνολογικών πόρων προκειμένου να πετύχουν ένα μαθησιακό αποτέλεσμα. Διακρίνουμε, λοιπόν, ένα έλλειμμα στις συνθετικές γνώσεις όπου εμπλέκεται η παιδαγωγική γνώση στους αποκρινόμενους.

Γράφημα 3. Απόκτηση ΤΠΓΠ συνολικά, Μ.Ο.

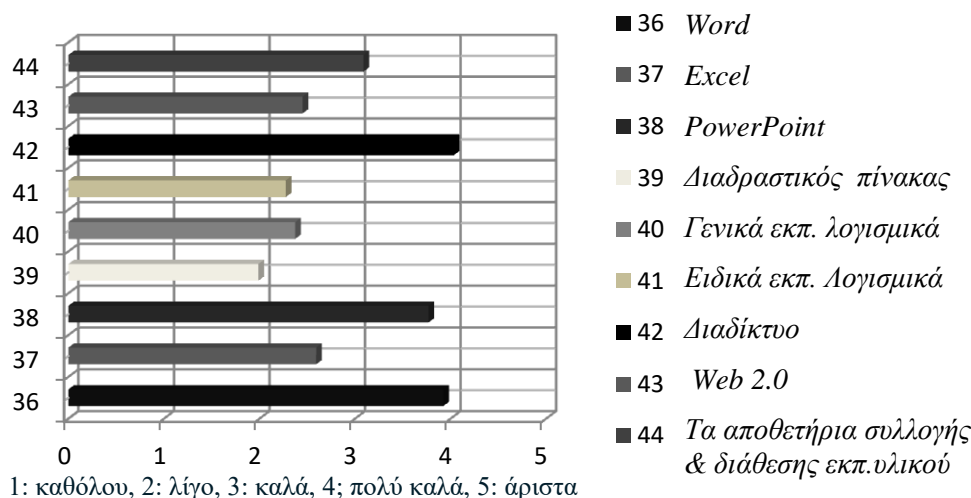

2. Εφαρμογή των γνώσεων στη διδασκαλία και την εργασία

Στο 2ο ερευνητικό ερώτημα, που διερευνούσε την αξιοποίηση των αποκτηθεισών γνώσεων εξετάστηκε κατά πόσο οι ερωτηθέντες φιλόλογοι χρησιμοποίησαν τις αποκτηθείσες γνώσεις τους στην διδασκαλία τους αλλά και στην εργασία τους γενικότερα.

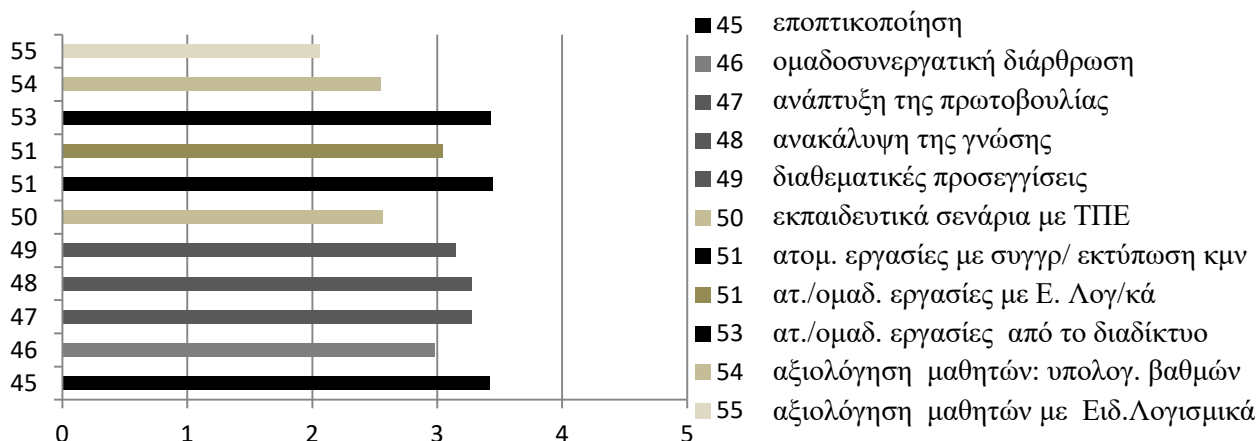
Ως προς την εφαρμογή των τεχνολογικών γνώσεων κατά τη διδασκαλία, οι φιλόλογοι του δείγματος χρησιμοποιούν πολύ το διαδίκτυο, τον επεξεργαστή κειμένου και το λογισμικό παρουσιάσεων, ενώ χρησιμοποιούν ελάχιστα το λογισμικό του διαδραστικού πίνακα (Γράφημα 4). Όσον αφορά στα εκπαιδευτικά λογισμικά η χρήση τους εμφανίζεται περιορισμένη, όπως και τα εργαλεία και εφαρμογές του Web 2.0. Ο Μ.Ο. στην ομάδα αυτή των ερωτήσεων είναι 2,94 (Πίνακας 3).

Γράφημα 4. Εφαρμογή ΤΓ κατά τη διδασκαλία συνολικά, Μ.Ο.

Ως προς την εφαρμογή των συνθετικών γνώσεων ΤΠΓΠ κατά τη διδασκαλία (Γράφημα 5), οι ερωτηθέντες δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν αρκετά/πολύ τις ΤΠΕ ως εποπτικό μέσο, στην ανάθεση εργασιών στους μαθητές που απαιτούν συγγραφή και εκτύπωση κειμένου ή αναζήτηση και σύνθεση πηγών και μαθησιακών πόρων, λιγότερο όταν απαιτούνται εκπαιδευτικά λογισμικά καθώς επίσης για την ανάπτυξη της πρωτοβουλίας των μαθητών, την ανακάλυψη της γνώσης από τους ίδιους και για διαθεματική, διεπιστημονική προσέγγιση της διδασκαλίας. Λιγότερο χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ για να οργανώσουν ομαδοσυνεργατικά τη διδασκαλία τους και στην αξιολόγηση των μαθητών τους. Ως προς την υλοποίηση διδακτικών σεναρίων σημειώνουν ένα χαμηλό Μ.Ο. της τάξεως 2,5.

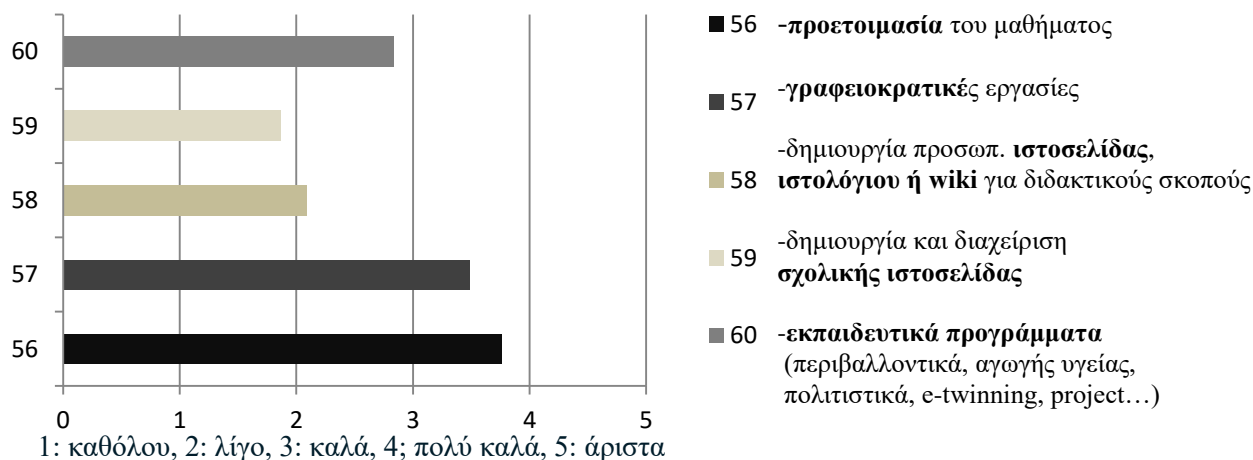
Γράφημα 5. Εφαρμογή ΤΠΓΠ κατά τη διδασκαλία συνολικά, Μ.Ο.

1: καθόλου, 2: λίγο, 3: καλά, 4: πολύ καλά, 5: άριστα

Κατά την εργασία τους οι ερωτηθέντες φιλόλογοι αξιοποιούν τις ΤΠΕ (γράφημα 6) αρκετά / πολύ για την προετοιμασία του μαθήματος και για γραφειοκρατικές εργασίες και λίγο / αρκετά για εκπαιδευτικά προγράμματα. Για τη δημιουργία προσωπικής ιστοσελίδας, ιστολόγιου, wikis ή για τη δημιουργία και διαχείριση της σχολικής ιστοσελίδας καθόλου / λίγο, δηλαδή στα εργαλεία του Web 2.0 παρουσιάζουν το χαμηλότερο Μ.Ο..

Γράφημα 6. Αξιοποίηση ΤΠΕ κατά την εργασία συνολικά, Μ.Ο.

1: καθόλου, 2: λίγο, 3: καλά, 4: πολύ καλά, 5: άριστα

Επομένως, τα τεχνολογικά εργαλεία, στα οποία οι ερωτηθέντες απάντησαν ότι απέκτησαν υψηλή γνώση, αυτά δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν και στη διδασκαλία τους, γεγονός αναμενόμενο αλλά και που καταδεικνύει και τη συνέπεια των απαντήσεών τους (βρέθηκε υψηλή συσχέτιση της τάξης του 90% στη συνολική εικόνα των δύο ενοτήτων: απόκτηση –εφαρμογή γνώσης, Πίνακας 2).

Πίνακας 2. Συνολική συσχέτιση απόκτησης- εφαρμογής γνώσης

Paired Samples Correlations

	N	Correlation	Sig.
Pair 1 Total_Q1 & Total_Q2	91	.901	.000

Αν συγκρίνουμε τον Μ.Ο.: 2,9 (Πίνακας 3) σε αυτή την ομάδα των ερωτήσεων για την αξιοποίηση της αποκτηθείσας ΤΓ στη διδασκαλία με τον Μ.Ο. της απόκτησης ΤΓ (Πίνακας 1) καταλήγουμε στο ότι οι φιλόλογοι αξιοποιούν κατά τι λιγότερο τις ΤΠΕ στη διδασκαλία, αποτέλεσμα αναμενόμενο, αφού η εφαρμογή των γνώσεων στην τάξη μπορεί να σχετίζεται και με άλλους εξωγενείς παράγοντες, όπως: έλλειψη υποδομών, διαθεσιμότητα των εργαστηρίων, θέση της διεύθυνσης για τη διευκόλυνση των εκπαιδευτικών.

Πίνακας 3. Εφαρμογή Γνώσεων, Μ.Ο.

Ερευνητικό Ερώτημα. 2: Εφαρμογή Γνώσεων		
α/α	Εφαρμογή γνώσεων κατά τη διδασκαλία	Μ.Ο.
1	ΤΓ	2,94
2	ΤΠΕ	3,01
3	Εφαρμογή γνώσεων κατά την εργασία	2,80

Το μεγάλο διακύβευμα είναι στο πώς και πού χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ. Τα μεγάλα ποσοστά στην ερώτηση για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στην προετοιμασία της διδασκαλίας μαθήματος και σε γραφειοκρατικές εργασίες της δουλειάς τους θέτει έναν επιπλέον προβληματισμό για τον τεχνολογικό γραμματισμό των φιλολόγων, αφού το ζητούμενο είναι η παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ κατά τη διεξαγωγή της διδασκαλίας.

Τέλος, παρόλο που πρόκειται για έναν εκπαιδευτικό πληθυσμό αρκετά έμπειρο αλλά μεγάλης ηλικίας, γεγονός που μας οδηγεί αρχικά σε έναν σκεπτικισμό για την ευκολία απόκτησης γνώσεων στις ΤΠΕ και χρήσης τους κατά τη διδασκαλία, το δείγμα δήλωσε μεγάλη εξοικείωση με τους Η/Υ, εύρημα που άρει οποιεσδήποτε τυχόν επιφυλάξεις σχετικά με την απόκτηση τεχνολογικών γνώσεων και την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στην τάξη. Οι επιπλέον σπουδές (ANOVA: $F_{2,88}=4.276$; $P<0.05$) και τα έτη χρήσης Η/Υ (ANOVA: $F_{1,89}=23.253$; $P<0.05$) επηρεάζουν την απόκτηση γνώσης στον επεξεργαστή κειμένου αλλά όχι την απόκτηση γνώσης στα διδακτικά σενάρια, όπου επίδραση ασκούν η ηλικία (ANOVA: $F_{1,89}=12.297$; $P<0.05$), η προϋπηρεσία (ANOVA: $F_{1,89}=17.118$; $P<0.05$), ο τύπος σχολείου (ANOVA : $F_{1,89}=4.799$; $P<0.05$) και η πιστοποίηση της επιμόρφωσης (ANOVA: $F_{1,89}=56.075$; $P<0.05$). Όμως οι επιπλέον σπουδές (ANOVA: $F_{2,88}=4.741$; $P<0.05$, το επίπεδο επιμόρφωσης (ANOVA : $F_{1,89}=39.290$; $P<0.05$) και η πιστοποίηση (ANOVA: $F_{1,89}=35.092$; $P<0.05$) επηρεάζουν την υλοποίηση διδακτικών σεναρίων, οπότε αν το ζητούμενο είναι η ολοκληρωμένη αξιοποίηση των ΤΠΕ στο πλαίσιο διδακτικών σεναρίων, τότε η επιμόρφωση Β΄

επιπέδου συνίσταται να επεκταθεί, ώστε να επιμορφωθεί μεγαλύτερο πλήθος φιλολόγων.

2. Συζήτηση Αποτελεσμάτων

Η αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών προγραμμάτων ως προς την απόκτηση γνώσεων ήταν υψηλή στην πλειονότητα των ερωτημάτων, εκτός αυτών που διείσδυαν βαθύτερα σε τεχνολογικές γνώσεις, όπως τα εξειδικευμένα εκπαιδευτικά λογισμικά και οι υπηρεσίες του Web 2.0.

Συγκεκριμένα, οι ερωτηθέντες φιλόλογοι δήλωσαν επάρκεια σε βασικές τεχνολογικές γνώσεις ή μεγάλη ανάπτυξη των βασικών τεχνολογικών γνώσεων τους μετά την επιμόρφωσή τους· εύρημα που συμφωνεί και με σχετικές έρευνες της βιβλιογραφίας (Abuhmaid, 2011· Avidov-Ungar & Eshet-Alkabay, 2011· Archambault & Crippen, 2009· Ζέττα κ.ά., 2009· Μάινας 2009, Τζιφόπουλου (2014)

Ωστόσο, η χαμηλή γνώση στα εξειδικευμένα εκπαιδευτικά λογισμικά συμφωνεί με την έρευνα του Τζιφόπουλου (2014) που αφορούσε υποψήφιους φιλολόγους, όμως έρχεται σε αντίθεση με άλλες έρευνες (Ψύλλος & Παρασκευάς, 2014· Παπαδάκης & Καλογιαννάκης, 2012) οι οποίες όμως αφορούσαν εκπαιδευτικούς Πληροφορικής και Φυσικών Επιστημών. Οι ερωτώμενοι εμφανίζουν ελλειπείς γνώσεις σε εξειδικευμένα εργαλεία και λογισμικά αλλά και στην αξιοποίησή τους σε ολοκληρωμένα σενάρια διδασκαλίας. Η αδυναμία ένταξης των εκπαιδευτικών λογισμικών στη διδακτική πράξη συμφωνεί με την έρευνα των Δουκάκη κ.ά. (2010). Αν λάβουμε υπόψη μας τον βαθμό δυσκολίας του Β' επιπέδου (Ζέττα κ.ά., 2009), τον όγκο της ύλης, τη συσσώρευση τόσο πολλών εργαλείων και λογισμικών καθώς και την περιορισμένη πρακτική άσκηση στα σενάρια και στα εκπαιδευτικά λογισμικά (Μάινας, 2009) πιθανόν να εξηγείται η σταθερά μειωμένη γνώση στους παραπάνω τομείς. Πιθανόν να σχετίζεται και με την ποιότητα των συγκεκριμένων λογισμικών, αφού η Γιακουμάτου (2004: 5) επισημαίνει την «έλλειψη καλού εκπαιδευτικού λογισμικού που να αξιοποιεί τις δυνατότητες του υπολογιστή- συγχρόνως όμως και να απελευθερώνει τις δυνατότητες του δασκάλου – για σημαντικές παιδαγωγικές εφαρμογές και να καλύπτει μεγάλο εύρος του αναλυτικού προγράμματος» αλλά και το γεγονός ότι «Οι μαθητές στους οικιακούς τους υπολογιστές χρησιμοποιούν πολύ πιο εξελιγμένα και εντυπωσιακά προγράμματα με αποτέλεσμα να μην καταφέρνουμε να κερδίσουμε την προσοχή τους» .

Τη μεγαλύτερη έλλειψη γνώσεων όμως θεωρούν ότι την παρουσιάζουν στις εφαρμογές του Web 2.0· εύρημα που έρχεται σε αντίθεση με την έρευνα των Jimoyiannis et al. (2013), η οποία όμως αφορούσε εξειδικευμένο επιμορφωτικό πρόγραμμα για την ΤΠΓΠ σχετικά με τα εργαλεία Web 2.0 και την έρευνα του Jimoyiannis (2010), η οποία απευθυνόταν σε επιμορφωτές των καθηγητών Φυσικών Επιστημών. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα από την έρευνα της Γερούκη (2014: 526) η υστέρηση στον Ιστό 2.0 φαίνεται να μην αποτελεί χαρακτηριστικό μόνο των φιλολόγων, αλλά να αφορά στο σύνολο των εκπαιδευτικών, αφού όπως επισημαίνει «οι εκπαιδευτικοί είναι λιγότερο εξοικωμένοι με μέσα του Παγκόσμιου Ιστού 2.0, αν και κάνουν ευρύτερη χρήση του Διαδικτύου και διαδικτυακών εφαρμογών». Ωστόσο, η ασύγχρονη επικοινωνία αποτελεί μια καινοτομία στην εκπαίδευση, που ίσως δεν είναι τόσο διαδεδομένη στις διδακτικές πρακτικές των εκπαιδευτικών και πιθανόν να αντιμετωπίζεται με διστακτικότητα και επιφυλακτικότητα σχετικά με την αξία της στην πορεία της μάθησης ιδιαίτερα από το δείγμα της παρούσας έρευνας που απαρτίζεται από μεγαλύτερης ηλικίας άτομα.

Επίσης, οι ελλειπείς γνώσεις για το λογισμικό διαδραστικού πίνακα, παρόλο που αποτελεί σημαντικό εκπαιδευτικό εργαλείο, δικαιολογείται τόσο από την έλλειψη

υποδομών στα σχολεία όσο και στα επιμορφωτικά κέντρα λόγω έλλειψης πόρων. Βέβαια, αν συνδυαστεί με τον καθόλου ή ελάχιστο βαθμό απόκτησης γνώσης που σημειώθηκε τόσο στα γενικά εκπαιδευτικά λογισμικά όσο και στα εξειδικευμένα λογισμικά, μπορούμε να ισχυριστούμε πως η απόκτηση γνώσης περιορίζεται, όταν αφορά σε πιο εξειδικευμένα εργαλεία. Το ίδιο παρατηρείται και όσον αφορά τις πιο πολύπλοκες διαδικτυακές εφαρμογές, μιας και το δείγμα της έρευνας φαίνεται να προτιμά εφαρμογές του διαδικτύου, που παρέχουν «έτοιμες λύσεις» για τη διδασκαλία του (αναζήτηση πληροφοριών, πηγών, ασκήσεων, αποθετήρια εκπαιδευτικού υλικού) γεγονός που διευκολύνει το διδακτικό του έργο, ενώ υπολείπεται σε εφαρμογές που απαιτούν τη μεγαλύτερη εμπλοκή του ή δημιουργικότητά του, αλλά και πολύ χρόνο ενασχόλησης για τη δημιουργία, διαχείριση και ανανέωση του περιεχομένου τους, όπως τα ιστολόγια και οι ιστοσελίδες.

Χρήσιμο, λοιπόν, θα ήταν ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα για τις υπηρεσίες Web 2.0 για φιλόλογους και για την αξιοποίησή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά και μια επιμόρφωση σχετικά με την υλοποίηση διδακτικών σεναρίων με χρήση ΤΠΕ, τομείς όπου φάνηκε να μην είναι αποτελεσματικά τα υπάρχοντα επιμορφωτικά προγράμματα καθώς επίσης και στην επιμόρφωσή τους για το λογισμικό του διαδικτυακού πίνακα.

Αξιίζει να επισημάνουμε ότι ο τεχνολογικός γραμματισμός των εκπαιδευτικών αποτελεί αναγκαία συνθήκη για την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στη διδασκαλία αλλά όχι ικανή για την απόφαση εφαρμογής των ΤΠΕ ή ακόμα και για την αποτελεσματική αξιοποίησή τους στην τάξη, δεδομένου ότι διαπιστώθηκε έλλειμμα γνώσεων στις συνιστώσες της ΤΠΓΠ όπου εμπλέκεται η Παιδαγωγική Γνώση εύρημα στο οποίο συνηγορεί και η έρευνα των Μπέλλου κ.ά. (2010), όπου το 50% των εκπαιδευτικών επιζητούν περαιτέρω επιμόρφωση σχετικά με την παιδαγωγική και διδακτική μεθοδολογία και επισημαίνουν την ανάγκη για δια βίου επιμόρφωση.

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας έρχονται όμως σε αντίθεση με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών στην Ελλάδα (Ζέττα κ.ά., 2009· Μάινας, 2009), όπου οι φιλόλογοι δήλωσαν ότι απέκτησαν σε υψηλό βαθμό γνώσεις σε θέματα διδακτικής αξιοποίησης των ΤΠΕ στα φιλολογικά μαθήματα, καθώς και σε θέματα σύγχρονης διδακτικής γεγονός που μας οδηγεί σε έναν βαθύτερο προβληματισμό σχετικά με την διαφοροποίηση αυτή, που πιθανόν μπορεί να εξηγηθεί από το δείγμα που αποτελούνταν αποκλειστικά από επιμορφωμένους φιλόλογους σε προγράμματα Β' επιπέδου, αλλά και από την τοπική ιδιομορφία σε επίπεδο νομών και επιμορφωτικών προγραμμάτων, οπότε «*Θα είχε πολύ ενδιαφέρον να συγκριθούν τα δικά μας τοπικής εμβέλειας δεδομένα με τα αντίστοιχα ανά την Ελλάδα*» (Ζέττα κ.ά., 2009: 312). Επίσης, η απουσία του εννοιολογικού πλαισίου της ΤΠΓΠ από το επιμορφωτικό υλικό των επιμορφωτικών προγραμμάτων στις ΤΠΕ πιθανόν να στερεί μια στέρεη θεωρητική βάση από τους εκπαιδευτικούς, η οποία θα μπορούσε να παίξει υποστηρικτικό και καθοδηγητικό ρόλο στην απόκτηση ΤΠΓΠ.

Στα διδακτικά σενάρια οι φιλόλογοι του δείγματος φαίνονται διχασμένοι, αφού οι μισοί θεωρούν ότι απέκτησαν τις σχετικές γνώσεις, ενώ οι άλλοι μισοί ότι δεν απέκτησαν ή απέκτησαν λίγες γνώσεις, σε αντίθεση με άλλες έρευνες (Γαλλή & Παπαδημητρίου, 2014· Ζέττα κ.ά., 2009· Μάινας 2009· Παπαδάκης & Καλογιαννάκης, 2012), όπου η σχετική γνώση αξιολογείται σε ικανοποιητικό επίπεδο.

Κατά τη διεξαγωγή της διδασκαλίας, η πλειονότητα των αποκρινόμενων (σχεδόν το 80%) ισχυρίστηκαν ότι χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ ως εποπτικό μέσο, που καταδεικνύει μια προσκόλληση στο παραδοσιακό μοντέλο διδασκαλίας και έρχεται σε συμφωνία

με την έρευνα των Archambault και Crippen (2009), όπου οι εκπαιδευτικοί ήταν περισσότερο προασανατολισμένοι σε παραδοσιακά διδακτικά μοντέλα και χρησιμοποιούσαν περισσότερο τις ΤΠΕ ως μέσο κυρίως εποπτικό κι όχι ως εργαλείο ή περιβάλλον μάθησης που να υποστηρίζει γνωστικές διεργασίες όπως την κριτική σκέψη, την επίλυση προβλημάτων, τη μάθηση μέσω ενεργειών του μαθητή.

Αν λάβουμε υπόψη μας ότι η πλειονότητα των φιλολόγων χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ για την προετοιμασία του μαθήματος, όπως και σε άλλες έρευνες (Παπανικολάου & Τζιμογιάννης, 2005), γίνεται φανερή μια ελεγχόμενη και προγραμματισμένη από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς διδασκαλία, οι οποίοι επικεντρώνονται σε δασκαλοκεντρικές διδακτικές πρακτικές, χρησιμοποιώντας τα ψηφιακά μέσα προς διευκόλυνση των ίδιων χωρίς να καταφέρνουν να εξοβελίσουν εντελώς την παγιωμένη νοοτροπία τους. Μια νοοτροπία που γίνεται αισθητή και από το ότι δε χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ για διαθεματικές, διεπιστημονικές προσεγγίσεις της διδασκαλίας, αν και τις αξιοποιούν σε εκπαιδευτικά προγράμματα (περιβαλλοντικά, αγωγής υγείας).

Οι ερωτηθέντες αξιοποιούν τις ΤΠΕ στην ανακαλυπτική, διερευνητική μάθηση και για την ανάπτυξη της πρωτοβουλίας των μαθητών και μάλιστα δήλωσαν ότι αναθέτουν εργασίες στους μαθητές τους που απαιτούν περισσότερο αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο και σύνθεση πηγών και λιγότερο εργασίες συγγραφής και εκτύπωσης κειμένων εύρημα που αναδεικνύει την προσπάθεια των φιλολόγων να αξιοποιηθεί το συγκεκριμένο εργαλείο κριτικά από τους μαθητές τους. Οι φιλόλογοι του δείγματος φαίνεται ότι σιγά σιγά μετατοπίζουν τον ρόλο τους από αποκλειστικό φορέα της γνώσης σε καθοδηγητή στη διαδικασία οικοδόμησης της μάθησης, όμως έχουν ακόμη να διανύσουν σημαντικά βήματα προς αυτή την κατεύθυνση. Εντούτοις ως προς την ομαδοσυνεργατική διάρθρωση της διδασκαλίας ανιχνεύτηκαν χαμηλότερα ποσοστά, που δείχνουν ότι υπολείπονται στην εφαρμογή της συνεργατικής μάθησης, η οποία σχετίζεται με τις κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες. Γίνεται φανερό, όπως και σε άλλες έρευνες (Fragkouli & Hammond, 2007), ότι δεν κατανόησαν τις συνεργατικές μεθόδους, με αποτέλεσμα να μην αλλάξουν την παιδαγωγική τους προσέγγιση και να μην αναμορφώσουν τη διδασκαλία τους. Αν λάβουμε υπόψη μας ότι οι Τζαβάρα και Κόμης (2010) κατέληξαν ότι οι προπτυχιακές φοιτήτριες Φιλολογίας χρησιμοποιούν σε υψηλό βαθμό τον συμπεριφορισμό, σε μικρότερο βαθμό τον εποικοδομιστικό και καθόλου τις κοινωνιοπολιτισμικές θεωρίες εστιάζοντας σε ένα ισχυρό καθοδηγητικό ρόλο του εκπαιδευτικού κατά τη διδακτική πράξη, αναδεικνύεται το έλλειμμα των παιδαγωγικών γνώσεων των εκπαιδευτικών, πριν ακόμα εισέλθουν στο επάγγελμα.

Το αρνητικό όμως είναι ότι τις σύγχρονες θεωρίες μάθησης οι ερωτηθέντες τις χρησιμοποιούν αξιοποιώντας τις ΤΠΕ κυρίως σε μεμονωμένες δραστηριότητες κι όχι σε ολοκληρωμένα σενάρια διδασκαλίας, αφού οι περισσότεροι (62%) δήλωσαν ότι υλοποιούν σενάρια με ΤΠΕ καθόλου / λίγο γεγονός που σχετίζεται και με τη μικρή απόκτηση της συνθετικής γνώσης ΤΠΓΠ, αφού φαίνεται να χωλαίνει ο συνδυασμός Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Γνώσης. Πιθανόν να σχετίζεται και με την έλλειψη υποδομών στις σχολικές μονάδες, τη διαθεσιμότητα του εργαστηρίου της Πληροφορικής, την πίεση χρόνου και διδακτέας ύλης και των μη ευέλικτων και ασφυκτικών ΑΠΣ, μιας και τα σενάρια διδασκαλίας υπερβαίνουν τη μια διδακτική ώρα. Επίσης, στην έρευνα του Μάινα (2009) οι φιλόλογοι, αν και δηλώνουν ότι οι νεοαποκτηθείσες γνώσεις τους αποτελούν εφόδια για να εφαρμόσουν διδασκαλία με ΤΠΕ στο εργαστήριο της πληροφορικής, η ιδέα τους άγχωνε πολύ πριν την επιμόρφωση, αλλά και μετά την επιμόρφωση το άγχος τους ελάχιστα μειώθηκε γεγονός που δείχνει μικρή εξοικείωση με τον χώρο του εργαστηρίου της

Πληροφορικής και πιθανόν να χρειαζόταν περισσότερη πρακτική άσκηση σε αυτόν τον τομέα. Συνεπώς, το εύρημα αυτό αναδεικνύει έλλειμμα σχετικά με την αποτελεσματικότητα της επιμόρφωσης σε ένα από τα πλέον σημαντικά διδακτικά αντικείμενα, τα διδακτικά σενάρια, κυρίως των επιμορφωτικών προγραμμάτων Β' επιπέδου, που αποτελούσαν από τους βασικούς στόχους του.

Συμπερασματικά καταλήγουμε ότι η υψηλή τεχνολογική γνώση που απέκτησαν οι ερωτηθέντες φιλόλογοι αφενός άρει τη στερεοτυπική αντίληψη περί τεχνοφοβίας των φιλόλογων, που επισημαίνεται και από την έρευνα της Γιακουμάτου (2004: 4) «*Αν και μελέτες εμφανίζουν τον κλάδο των φιλόλογων ως συντηρητικό απέναντι στις καινοτομίες (Κοντογιαννοπούλου-Πολυδωρίδη, 1991) η ανταπόκριση των συναδέλφων υπήρξε εντυπωσιακή. Οι φιλόλογοι παρακολούθησαν με αξιοζήλευτη επιμέλεια τα προγράμματα όπως προκύπτει από τα κατατιθέμενα παρουσιολόγια και στην συντριπτική τους πλειοψηφία προχώρησαν στην ανάπτυξη διδακτικών προτάσεων*» καθώς και από την έρευνα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (2010), που διερευνούσε τις επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών, οι φιλόλογοι θεωρούν πολύ σημαντικό θέμα για την επιμόρφωσή τους την αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών σε ποσοστό 72,6%, αλλά διαπιστώνουν και τη χαμηλή παιδαγωγική γνώση σχετικά με την αξιοποίηση των ΤΠΕ στην τάξη.

Οι ελλείψεις γνώσεις αφετέρου στα εξειδικευμένα εκπαιδευτικά λογισμικά και τον Ιστό 2.0 φαίνεται να τους συνοδεύει από το προπτυχιακό επίπεδο μέχρι και μετά την επιμόρφωσή τους, αλλά αποτελεί γενικό χαρακτηριστικό των εκπαιδευτικών, που μπορεί να αιτιολογηθεί «*από το γεγονός ότι η εξοικείωσή τους προήλθε σε ύστερο στάδιο, ενώ κοινωνικοποιήθηκαν, κυρίως, με πρακτικές έντυπου/ συμβατικού γραμματισμού ή βρέθηκαν στο μεταίχμιο αυτών των ραγδαίων αλλαγών*» της κοινωνίας της Πληροφορίας (Τζιφόπουλος, όπ.π. 240).

Ως προς τις συνθετικές γνώσεις της ΤΠΠ, όταν συνδυάζονται με την Παιδαγωγική Γνώση παρουσιάζεται το υψηλότερο έλλειμμα, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από την έρευνα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (2010: 72-79) σχετικά με τις επιμορφωτικές ανάγκες των φιλόλογων, όπου τα τρία πιο σημαντικά θέματα σχετίζονται με την παιδαγωγική - διδακτική διάσταση της επιμόρφωσής τους (διαχείριση προβλημάτων της σχολικής τάξης: 81,9%, σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις: 79,5% και διδακτική μεθοδολογία κατά γνωστικό αντικείμενο: 79,3%). Το έλλειμμα στην παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση των εκπαιδευτικών επιβεβαιώνεται και από την έρευνα της Λιακοπούλου (2009: 103), όπου ως προς τα προγράμματα σπουδών των καθηγητικών σχολών αναφέρει ότι «*στα Ιστορικά και Φιλολογικά Τμήματα είναι σαφής ο προσανατολισμός στις επιστήμες που συνδέονται με τα αντικείμενα αυτά και ουσιαστικά δεν προσφέρεται συστηματική παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση*» αλλά και ίδιοι οι εκπαιδευτικοί στο σύνολό τους «*θεωρούν ότι αποφοιτούν χωρίς καμιά παιδαγωγική κατάρτιση από το Πανεπιστήμιο*» και τονίζεται ότι «*ακόμη και μετά από χρόνια εργασίας στην εκπαίδευση, εκτιμούν ότι δεν έχουν τα αναγκαία εφόδια σε ό,τι αφορά την παιδαγωγική τους κατάρτιση.*» (όπ.π.: 236).

Εν κατακλείδι οφείλουμε να τονίσουμε τη σημασία της αρχικής εκπαίδευσης των φιλόλογων σε παιδαγωγικά και διδακτικά ζητήματα, η οποία αποτελεί τον θεμέλιο λίθο πάνω στον οποίο θα στηριχθούν τα επιμορφωτικά προγράμματα και θα μετουσιωθεί πραγματικά η ΤΓ σε ΤΠΠ, προκειμένου να ενσωματωθούν γόνιμα και δημιουργικά οι ΤΠΕ εντός της διδακτικής πράξης.

Βιβλιογραφία

- Abuhmaid, A. (2011). ICT training courses for teacher professional development in Jordan. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 10(4), 195-210.
- Archambault, L., & Crippen, K. (2009). Examining TPACK among K-12 online distance educators in the United States. *Contemporary issues in technology and teacher education*, 9(1), 71-88.
- Angeli, C., & Valanides, N. (2009). Epistemological and methodological issues for the conceptualization, development, and assessment of ICT-TPCK: Advances in technological pedagogical content knowledge (TPCK). *Computers & education*, 52(1), 154-168.
- Avidov-Ungar, O., & Eshet-Alkalai, Y. (2011). [Chais] Teachers in a World of Change: Teachers' Knowledge and Attitudes towards the Implementation of Innovative Technologies in Schools. *Interdisciplinary Journal of E-Learning and Learning Objects*, 7(1), 291-303.
- Γαλλής, Κ., & Παπαδημητρίου, Ε. (2014). Φιλολόγοι και Τ.Π.Ε.: η εμπειρία της επιμόρφωσης Β' επιπέδου και η διδακτική πράξη. *Αναρτημένη ανακοίνωση στο 3ο Πανελλήνιο Εκπαιδευτικό Συνέδριο Ημαθίας, Αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στη Διδακτική Πράξη*, Νάουσα. Ανακτήθηκε στις 21 Ιουνίου 2017, από http://hmathia14.ekped.gr/praktika14/VolA/VolA_302_315.pdf.
- Γερούκη, Μ. (2014) Εκπαιδευτικοί και Τεχνολογία: Η χρήση τεχνολογικών μέσων στην εκπαιδευτική πράξη. Στο: Π., Αναστασιάδης, Ν., Ζαράνης, Β., Οικονομίδης, Μ. Καλογιαννάκης (επιμ.), *Πρακτικά 9^ο Πανελληνίου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση*, 3-5 Οκτωβρίου 2014, 526-533. Ρέθυμνο: Σχολή Επιστημών Αγωγής Πανεπιστημίου Κρήτης.
- Γιακουμάτου, Τ. (2004) Όταν η Πληροφορική συνάντησε τη Φιλολογία: Τι γνωρίζουμε πέντε χρόνια μετά. *Ανακοίνωση στο 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πληροφορική και Εκπαίδευση*, 20-22 Φεβρουαρίου 2004. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη. Ανακτήθηκε στις 28 Ιουνίου 2017, από http://www.netschoolbook.gr/epimorfosi/conferences/s12_5years_Thess_2004.pdf
- Δουκάκης, Σ., Χιονίδου - Μοσκοφόγλου, Μ., & Ζυμπίδης, Δ. (2010). Παιδαγωγική κατάρτιση εκπαιδευτικών στη χρήση ψηφιακών εργαλείων. Το παράδειγμα δύο ερευνών. *Πρακτικά 27ου Πανελληνίου Συνεδρίου Μαθηματικής Παιδείας*, 19-21 Νοεμβρίου 2010, 266 - 275. Χαλκίδα. Ανακτήθηκε στις 2 Ιουλίου 2017, από https://sdoukakis.files.wordpress.com/2010/11/sd_mxm_dz_hms_2010.pdf
- Ζέττα, Β., Παπακωνσταντίνου, Σ., & Αποστολίδης, Γ. (2009). Αξιολογώντας την επιμόρφωση Β' επιπέδου για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία στους φιλολόγους Σερρών, Δράμας και Καβάλας. Στο Π. Πολίτης (επιμ.), *Πρακτικά 1^ο Εκπαιδευτικού Συνεδρίου "Ένταξη και χρήση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία"* (σ. 307-313), Βόλος, Οκτώβριος 2009. Ανακτήθηκε στις 22 Ιουνίου 2017, από <http://www.etpe.eu/new/custom/pdf/etpe1451.pdf>
- I.T.Y.E. (2015) *Οδηγός Ενημέρωσης Εκπαιδευτικών για την Πιστοποίηση στις Βασικές Δεξιότητες Τ.Π.Ε. (Α' Επίπεδο)*. Πάτρα: I.T.Y.E. Ανακτήθηκε στις 20 Ιουνίου 2017, από http://b-epipedo2.cti.gr/el-GR/edu-material-m/cat_view/30-vivliothiki-ylikoy-epimorfosis-v-epipedou/268-yliko-pistopoiisis/261-yliko-pistopoiisis-a-epipedou
- Jimoyiannis, A. (2010). Developing a technological pedagogical content knowledge framework for science education: Implications of a teacher trainers' preparation program. In *Proceedings of Informing Science & IT Education Conference (InSITE)* (Vol. 597, p. 607). FL: InSITE. Ανακτήθηκε στις 20 Ιουνίου 2017, από <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.381.6760&rep=rep1&type=pdf>
- Jimoyiannis, A., Tsiotakis, P., Roussinos, D., & Siorenta, A. (2013). Preparing teachers to integrate Web 2.0 in school practice: Toward a framework for Pedagogy 2.0. *Australasian Journal of Educational Technology*, 29(2).
- Kirkpatrick, D.L., & Kirkpatrick, J.D. (2006). *Evaluating Training Programs: The Four Levels*, 3rd edn. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.
- Koehler, M., & Mishra, P. (2009). What is technological pedagogical content knowledge (TPACK)? *Contemporary issues in technology and teacher education*, 9(1), 60-70.
- Κοτσαμπασάκη, Ε. & Ιωαννίδης, Χ. (2004). Επιμόρφωση εκπαιδευτικών σε ΤΠΕ: κίνητρα, στάσεις και δυσκολίες στην εκπαίδευση, *Πρακτικά 4ου Συνεδρίου ΕΤΠΕ*, 29/09 – 03/10/2004, Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ανακτήθηκε στις 25 Ιουνίου 2017, από <http://www.etpe.gr/custom/pdf/etpe28.pdf> [Πρόσβαση: 4.Ιανουάριος.2016]
- Λιακοπούλου, Μ. (2009). *Η παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: προϋποθέσεις και κριτήρια ποιότητας* (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Φιλοσοφίας και

- Παιδαγωγικής. Τομέας Παιδαγωγικής). Ανακτήθηκε στις 29 Ιουνίου 2017, από <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/26938#page/102/mode/2up>
- Μάινας, Δ. (2009). Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών στη Χρήση και Αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στην Εκπαιδευτική Διδακτική Διαδικασία: μια Απόπειρα Αξιολόγησης. Στο: Ν., Τζιμόπουλος, Α., Πόρποδα (επιμ.), *Πρακτικά 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου των Εκπαιδευτικών για τις ΤΠΕ, Αξιοποίηση των ΤΠΕ στη Διδακτική Πράξη*, 8 - 10 Μαΐου 2009, 398-407. Ερμούπολη: ΕΤΠΕ. Ανακτήθηκε στις 2 Ιουλίου 2017, από http://www.epyna.eu/agialama/synedrio_syros_5/apostash-epimorfwsht.htm
- Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers college record*, 108(6), 1017.
- Μπέλλου, Ι., Λαδιάς, Τ., & Μικρόπουλος, Τ. Α. (2010). Επαγγελματική ανάπτυξη εκπαιδευτικών Πληροφορικής: Δεδομένα για τη σχεδίαση προγραμμάτων επιμόρφωσης. Ανακτήθηκε στις 24 Ιουνίου 2017, από <http://korinthos.uop.gr/~hcicte10/proceedings/60.pdf>
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2010) *Μελέτη Διερεύνησης Επιμορφωτικών Αναγκών. Ομάδα Πληθυσμού Έρευνας: Εκπαιδευτικοί, Μέρος Ιο*. Αθήνα. Ανακτήθηκε στις 2 Ιουλίου 2017, από http://www.epimorfosi.edu.gr/images/stories/e-books/ap_anagk/pdf/1_ekpaideytikoι.pdf
- Παπαδάκης, Στ., & Καλογιαννάκης, Μ. (2012). Αποτίμηση του έργου «Επιμόρφωση εκπαιδευτικών για τη βέλτιστη αξιοποίηση των ΤΠΕ και των εκπαιδευτικών λογισμικών». Μια Μελέτη Περίπτωσης για την Περιφέρεια Κρήτης, *Νέα Παιδεία*, 144, 98-112.
- Παπαναούμ, Ζ. (2008) Για ένα καλύτερο σχολείο: ο ρόλος της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *Εκπαίδευση και ποιότητα στο ελληνικό σχολείο: Εισηγήσεις διημερίδων*, 20-21 Μαρτίου 2008, 54-61. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Ανακτήθηκε στις 26 Ιουνίου 2017, από http://reader.ekt.gr/bookReader/show/index.php?lib=EDULLL&item=91&bitstream=91_01#page/62/mode/1up
- Παπανικολάου, Γ., & Τζιμογιάννης, Α. (2005) Το έργο “Επιμόρφωση εκπαιδευτικών στην αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση”: μια αποτίμηση της υλοποίησής του στο Νομό Ιωαννίνων. Στο: Α., Γιαλαμά, Ν., Τζιμόπουλος, & Α., Χλωρίδου, (επιμ.), *Πρακτικά 3ου Συνεδρίου, ΤΠΕ στην Εκπαίδευση*, Μάιος 2005, 395-404. Σύρος: ΕΤΠΕ. Ανακτήθηκε στις 2 Ιουλίου 2017, από <http://www.etpe.eu/new/custom/pdf/etpe942.pdf>.
- Schmidt, D. A., Baran, E., Thompson, A. D., Mishra, P., Koehler, M. J., & Shin, T. S. (2009). Technological pedagogical content knowledge (TPACK) the development and validation of an assessment instrument for preservice teachers. *Journal of Research on Technology in Education*, 42(2), 123-149.
- Τζαβάρα, Α., & Κόμης, Β. (2010). Η ενσωμάτωση της Παιδαγωγικής Γνώσης στο σχεδιασμό δραστηριοτήτων με ΤΠΕ. Στο: Α., Τζιμογιάννης (επιμ.), *Πρακτικά 7ου Συνεδρίου, ΤΠΕ στην Εκπαίδευση*, 287-294, Κόρινθος. Ανακτήθηκε στις 24 Ιουνίου 2017, από <http://korinthos.uop.gr/~hcicte10/proceedings/154.pdf>.
- Τζιφόπουλος, Μ. (2014) Υποψήφιοι Φιλολόγοι: Ψηφιακοί «Ιθαγενείς» ή Ψηφιακοί «Μετανάστες»; Στο: Π., Αναστασιάδης, Ν., Ζαράνης, Β., Οικονομίδης, & Μ., Καλογιαννάκης (επιμ.), *Πρακτικά 9^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή, Τεχνολογίες της Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση*, 3 - 5 Οκτωβρίου 2014, 534-541. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης.
- Ψύλλος, Δ., & Παρασκευάς, Α. (2014). Αντιλήψεις εκπαιδευτικών για την Τεχνολογική Παιδαγωγική Γνώση Περιεχομένου: Η Περίπτωση των Επιμορφωμένων Φυσικών ΠΕ04. Στο: Π., Αναστασιάδης, Ν., Ζαράνης, Β., Οικονομίδης, & Μ. Καλογιαννάκης (επιμ.), *Πρακτικά 9^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή, Τεχνολογίες της Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση*, 3 - 5 Οκτωβρίου 2014, 534-541. Ρέθυμνο: Σχολή Επιστημών Αγωγής, Πανεπιστήμιο Κρήτης. Ανακτήθηκε στις 25 Ιουνίου 2017, από <http://www.etpe.gr/custom/pdf/etpe2193.pdf>